

Joanna Gic

NOC CZYNNA **wg św. Jana od Krzyża** **a psychologia**

Materiały uzupełniające do wykładu monograficznego
w Instytucie Duchowości „Carmelitanum”

FLOS CARMELI
2009

Biblioteka Carmelitanum

Nr 9

© Copyright by FLOS CARMELI

Redaktor prowadzący:
Wojciech Ciak OCD

Redakcja:
Grzegorz Luterek

Imprimi potest:
Roman Jan Hernoga OCD, prowincjal
Warszawa, dnia 7.12.2009 r., L. dz. 256/P/2009

Wydawca:
Flos Carmeli Sp. z o.o.
ul. Działowa 25; 61-747 Poznań
tel.: 061/856-08-34
www.floscarmeli.poznan.pl

Druk:
TOTEM – INOWROCLAW

ISBN 978-83-61727-33-0

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	7
I. Święty Jan od Krzyża – życie i dzieło	11
1. Święty Jan od Krzyża – sylwetka	11
2. Zarys doktryny	17
3. Korzenie myśli i doktryny św. Jana od Krzyża.....	19
A. Świętego Augustyna nauka o rozumie, woli i pamięci	23
B. Święty Tomasz z Akwinu i jego myśl.....	36
C. Poglądy wybranych myślicieli chrześcijańskich	51
a. <i>Pseudo-Dionizy Areopagita</i>	51
b. <i>Święty Bonawentura</i>	54
c. <i>Jan Eckhart</i>	57
II. Doświadczenie jako ważny element życia religijnego	61
1. Religijność i jej potrzeba	61
2. Doświadczenie religijne w psychologii.....	68
A. Czym jest doświadczenie	68
B. Psychologiczna natura doświadczenia	69
C. Doświadczenie religijne w psychologii.....	73
3. Doświadczenie mistyczne jako specyficzne doświadczenie religijne	85
A. Doświadczenie religijne w teologii.....	85
B. Doświadczenie mistyczne w teologii chrześcijańskiej	91
C. Uprawnienia psychologii w badaniu doświadczenia mistycznego.....	96
III. Droga do zjednoczenia według św. Jana od Krzyża	103
1. Obraz człowieka w doktrynie św. Jana od Krzyża	103
2. Droga do zjednoczenia przekształcającego	105
3. Władze duchowe w doświadczeniu mistycznym nocy czynnej.....	121
A. Noc czynna rozumu	121
B. Pamięć w nocy czynnej	130
C. Czynne oczyszczenie woli	134
D. Psychologiczne skutki oczyszczenia władz duchowych w nocy czynnej	139
Zakończenie.....	145

WPROWADZENIE

„Cóż – powiesz – gdzie zatem mam być?
Wedle ciebie – nigdzie!”
I całkiem słusznie!
Chcę właśnie, byś był ‘nigdzie’!
Bo przecież gdy jesteś ‘nigdzie’ materialnie,
jesteś ‘wszędzie’ duchowo.

Autor anonimowy, *Obłok niewiedzy*

„Gdy Augustyn powiedział: «Chcę poznać Boga i duszę», to bezpośrednio wytyczał zakres psychologii dla wielu następnych wieków. I chociaż być może nie zdawał sobie w pełni z tego sprawy, jego własne traktowanie zarówno Boga, jak i duszy całkowicie stapało teologię z psychologią¹. Współczesna psychologia daleko odbiegła od takiego traktowania obu tych dziedzin wiedzy i dziś musi się raczej starać, by je ze sobą na nowo powiązać. Czy jest to w ogóle potrzebne? Czy można szukać jakiejś płaszczyny porozumienia między nimi?

Z pewnością spotykają się one w jednym punkcie. W kręgu zainteresowania obu stoi człowiek. W teologii, jako stworzenie Boże, w relacji do swego Stwórcy. W psychologii zaś, jako byt uwikłany w relacje, „istota społeczna”, ale autonomiczna; także transcendująca.

Każda orientacja psychologiczna proponuje własne terminy, które mają najlepiej oddać i wyjaśnić naturę człowieka. Obecnie, jak się wydaje, nie ma wśród nich takich, które odbierałyby człowiekowi prawo do rozwoju, poznania, dążenia do doskonałości. Droga, którą zaproponował św. Jan od Krzyża, hiszpański mistyk, jest jedną z możliwych, dzięki której człowiek wierzący, chrześcijanin, może osiągnąć tę doskonałość.

---

¹ G. S. Brett, *Historia psychologii*, PWN, Warszawa 1969, s. 193.

W niniejszej pracy podjęte zostało zagadnienie sposobu poznania Boga przez człowieka. Ukazanie działania władz duszy, w kontekście doświadczenia mistycznego, będzie jednocześnie próbą udzielenia odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób takie doświadczenie wpływa na funkcjonowanie władz duchowych człowieka, którymi dla św. Jana od Krzyża są rozum, wola i pamięć.

Uzasadnieniem dla podjęcia tego tematu jest, obserwowany w ostatnim czasie, wzrost zainteresowania współczesnego człowieka zagadnieniem mistyki i doświadczeń mistycznych. Doświadczenia takie kuszą perspektywą ogólnego poznania, ośnienia, osiągnięcia pełnej wiedzy, wewnętrznej równowagi oraz harmonii. Choć droga życia mistycznego przedstawiana jest jako trudna, wydaje się idealnym rozwiązaniem dla ludzi poszukujących spełnienia. Ten, kto wkracza na tę drogę, pragnie zmieniając siebie wpłynąć jednocześnie na zmianę świata. Chce jednak uczynić to własnymi siłami, traktując Boga jako pewną ideę, którą można poznać i zgłębić na płaszczyźnie czysto teoretycznej. Celem przemiany staje się wtedy nie osiągnięcie celu nadprzyrodzonego, lecz poszerzenie własnej świadomości. Tego rodzaju mistyka oferuje możliwość poznania Boga mocą naturalnego działania intelektu, podkreślając czysto ludzkie udoskonalenie samego siebie¹.

Przedstawienie doświadczenia mistycznego i jego skutków w taki sposób byłoby jednak dość fałszywe i upraszczałoby to zagadnienie. Tymczasem, doświadczenie mistyczne stwarza przestrzeń spotkania człowieka z Bogiem i zarazem samo jest tą przestrzenią. Doświadczenie spotkania natomiast jest doświadczeniem podstawowym dla człowieka. Umożliwia jego rozwój; rozwój także na płaszczyźnie psychologicznej. O życiu mistycznym decyduje współdziałanie Boga i człowieka. Człowiek nie może więc dążyć do rozwoju na tej drodze, opierając się wyłącznie na sobie, ale też nie może zdać się wyłącznie na Boga, nic od siebie nie dając.

Dotychczasowy stan badań nad zagadnieniami z tego kręgu ogranicza się zwykle, od strony psychologicznej, do podejmowania tematów od-

---

¹ Por. S. Urbański, *Droga do zjednoczenia z Bogiem według św. Jana od Krzyża*, w: *Na drodze zjednoczenia z Bogiem*, red. J. W. Gogola, Wyd. Karmelitów Bosych, Kraków 2000, s. 110-111.

miennych stanów świadomości, stanów niezwykłych; fenomenów, zwanych mistycznymi, do których zalicza się wizje, ekstazy; zjawiska przełamujące prawa fizyki, jak lewitacje, bilokacje, stygmaty; także echolalię, czyli tzw. dar języków czy dar przepowiadania. Nie wyczerpuje to jednakże tematu. Doznania te bowiem nie stanowią istoty chrześcijańskiego życia duchowego; wielu mistyków i świętych nie miało takich doświadczeń. Co więcej, wywołać je mogą środki odurzające (np. narkotyki takie jak peyotl czy LSD). Tych pseudomistycznych stanów doświadczać zatem mogą także osoby niewierzące lub wyznawcy religii niechrześcijańskich.

Niewiele jest materiałów, które opisują funkcjonowanie człowieka, doświadczającego spotkania z Bogiem. Tym cenniejsze są obserwacje, które poczynił św. Jan od Krzyża. Nie zajmował się on wprost zagadnieniami, które uznaje się jako należące do kręgu zainteresowań psychologii, jednak był doskonałym obserwatorem i poczynił wiele ciekawych spostrzeżeń natury psychologicznej. Z dużym powodzeniem wykorzystywał je w swej posłudze kierownika duchowego. Jego dzieła w wyczerpujący sposób przedstawiają przeżycia człowieka dążącego do doskonałości, z uwzględnieniem opisu jego struktury psychicznej oraz jej funkcjonowania.